

# De tomma båsens lagård – när kulturen försvagas, förlorar demokratin

**När kulturen försvagas, minskar vår demokratiska motståndskraft. Trots detta fortsätter Tidöregeringen sin erodering av kulturbudgeten. Det är dags för en tydlig kursändring, skriver Fransesca Quartey, ordförande KLYS.**

Sverige är, liksom de flesta länder, fullt av ordspråk tänkta att vara oss till stöd och hjälp i livet. Många av våra historiska uttryck har sitt ursprung i det land vi en gång var – ett bondesamhälle. Man ska inte "köpa grisen i säcken" eller "kasta pärlor för svin". Inte heller "göra en höna av en fjäder" eller "gråta över spilld mjölk". En favorit är dock *"Man saknar inte kon förrän båset är tomt."* Underförstått: vi inser sällan värdet av det vi har – förrän det är borta.

När man ser ut över det svenska kulturlandskapet i dag, där kulturskapare pressas av stigande arbetslöshet och minskade resurser, där kulturinstitutioner och fria grupper tvingas krympa sina verksamheter eller lägga ned helt, blir det ordspråket smärtsamt relevant.

Men när KLYS och andra aktörer lyfter frågor om den allt svårare ekonomiska verkligheten för kulturskapare, blir svaret ofta: "alla måste bidra", med hänvisning till de ökade försvarsutgifterna – eller: "det är viktigt att söka mer extern finansiering." Bägge resonemangen är varken orimliga eller ohörda inom kultursektorn, men de blir frustrerande att höra när grundläggande ekonomiska förutsättningar saknas.

Kanske får vi de svar vi förtjänar utifrån de frågor vi ställer? Kanske ställer vi fel frågor? Kanske är det dags att fråga: Vad är egentligen priset för att kulturen fortsatt ska kunna bidra till att vår yttrandefrihet skyddas och vår demokrati bevaras?

Överallt i världen är demokratier på tillbakagång. I våra närområden är kris och krig redan ett faktum. Här i Sverige uppmanas vi att förbereda oss med vattendunkar och gasolkök. Myndigheten för psykologiskt försvar menar dock att kultur har en avgörande roll i det svenska totalförsvaret – genom att bidra till en stark mentalt motståndskraftig befolkning.

I ett tal på Kungliga Musikaliska Akademien beskrev Robert Egnell, rektor för Försvarshögskolan, hur kulturen är ett skydd för vårt inre liv. Den bevarar det som hotas av förstörelse – språk, historia och identitet. Kulturens kraft ligger i dess förmåga att förena där andra band brustit.

Därmed borde kulturen ha en starkare position i statsbudgeten än den har, och kulturpolitiken vara mer inriktad på att stärka våra demokratiska värderingar mot desinformation, splittring och yttre hot genom att ge så många som möjligt chansen att beröras och inspireras av kulturens kraft.

Kultur är vårt gemensamma samhällskitt, den moderna lägerelden vi alla kan samlas kring – men bara om vi ser till att vår kulturella kapacitet bibehålls. Det finns ingen bra sjukvård utan läkare och sjuksköterskor, det finns inget rikt kulturliv utan konstnärer och kulturskapare. God kulturell kapacitet kräver goda resurser.

2025 års kulturbudget uppgår till 9,3 miljarder kronor, men utgör endast 0,65 procent av det totala budgetanslaget – den lägsta andelen på över 20 år. Överallt i landet ser vi nu konsekvenserna:

Arrangörer och studieförbund mister stöd, vilket påverkar tillgången till kultur och jobbtillfällen för kulturskapare. Kulturinstitutioner och fria grupper tvingas minska ned, stänga eller flytta på grund av ökade kostnader. Arbetslösheten på kulturarbetsmarknaden har ökat med 62 procent på två år enligt Arbetsförmedlingen, men är sannolikt ännu högre eftersom de flesta frilansande kulturskapare inte syns i myndighetens statistik, och söktrycket till Konstnärsnämndens stöd och stipendier har ökat med 59 % på fem år.

Det sägs att offentliga kulturstöd inte ska användas för att kompensera ökade kostnader – i stället kräver man att kulturskapare och kulturinstitutioner effektiviserar. Men dagens kraftiga kostnadsökningar gör detta orimligt.

Vi står inför en situation där hela det kulturella ekosystemet – från studieförbund och mediebolag till bibliotek, biosalonger, kulturskolor och fria grupper – vilar på skör grund. Vi talar om vikten av att bevara och skydda kulturarvet, samtidigt som det framtida kulturarvet – det som skapas här och nu – hotas.

Kulturanslag är dessutom en jämförelsevis liten investering. Den tillfälliga höjningen av ROT-avdraget kostade exempelvis 4,35 miljarder kronor – på sju månader. Det är nästan hälften av den *totala* kulturbudgeten. Vilket pris är vi villiga att betala för ett samhälle där medborgarna tänker, läser, skapar och formar en hållbar framtid?

I tidningen *Kvartal* påpekar kulturminister Parisa Liljestrand att kulturen ibland är en tummelplats för den resursstarka medelklassen. Men lösningen på det kan ju inte vara *mindre* kultur och ytterligare nedskärningar – som blivit resultatet av den nuvarande kulturbudgeten – utan en större, breddad tillgång. Vi behöver tillgängliggöra kultur för *fler*, inte färre.

Här behövs en tydlig kursändring från regeringens sida. Därför kräver KLYS följande inför 2026 års budgetproposition:

- Höj kulturbudgeten på såväl nationell som regional och kommunal nivå, där anslagen räknas upp minst i takt med pris- och löneomräkningar.
- Återställ och stärk anslaget till studieförbunden och till regional kulturverksamhet.
- Värna det mänskliga skapandet i ljuset av AI-utvecklingen och tydliggör upphovsrätten så att kulturskapare kan ge tillstånd och få skäligen ersättningar när deras arbetsresultat används vid träning av generativ AI.
- Stärk trygghetssystemet för frilansande kulturskapare genom att gå vidare med förslagen i utredningen SOU 2023:30 Ett trygghetssystem för alla.

KLYS står redo att tillsammans med andra kulturorganisationer, myndigheter och beslutsfattare arbeta vidare för att kultursektorns behov ska tas på större allvar. Bara då kan Sveriges kulturliv fortsätta växa, bidra och blomstra.

**Kulturen bygger framtiden – nu behövs en politik som också bygger kulturen!**

Francesca Quartey, ordförande för KLYS, som genom sina 14 medlemsorganisationer utgör samlad röst för landets yrkesverksamma kulturskapare

